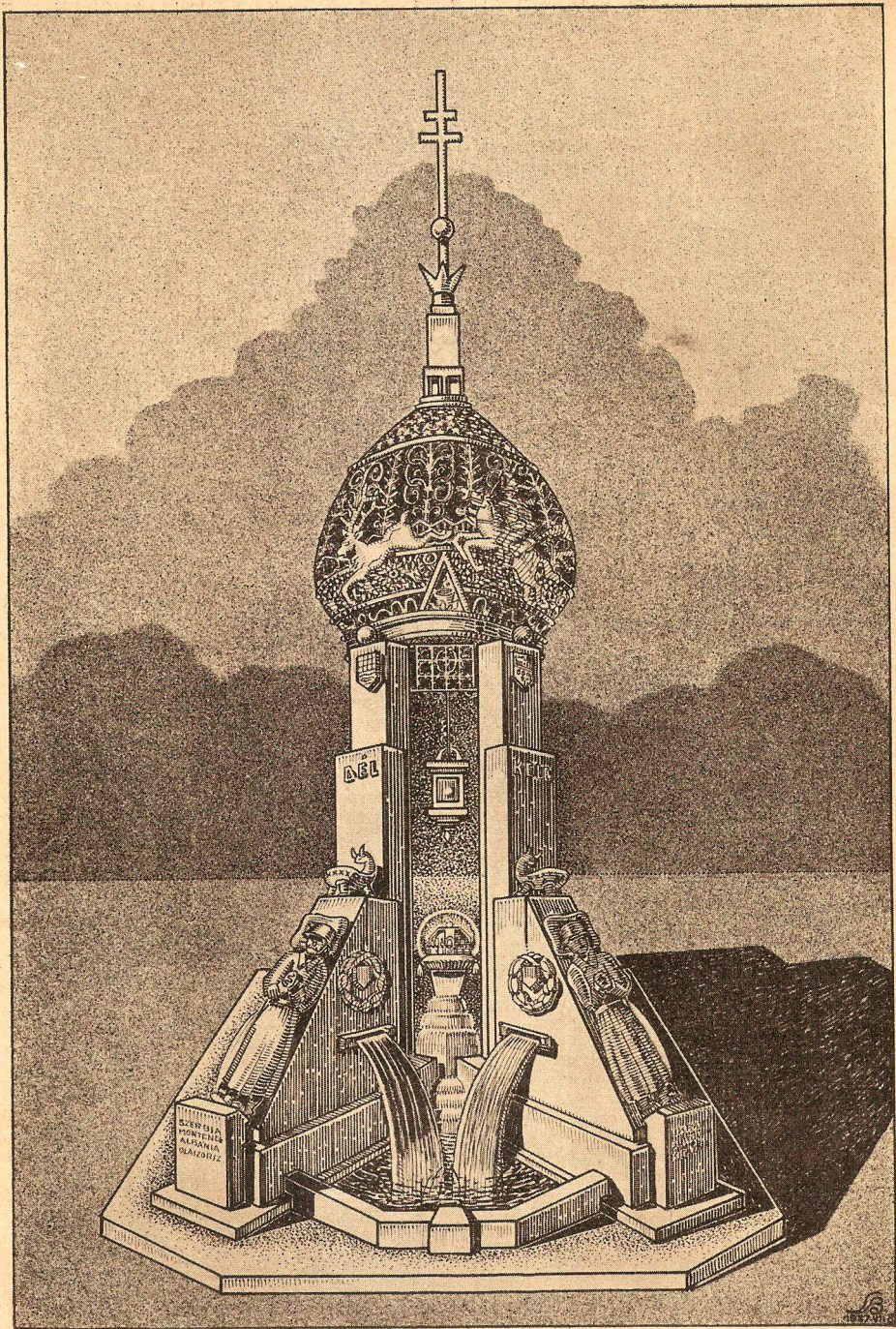

TERV

A GYŐRI HŐSÖK
DÍSZKUTJÁHOZ

SZERBIA
ROMANIA
ALBANIA
GLAZOVIC

6

Szent István király Nagymagyarországa, a nagy világégésben a magyar ügyért elpusztult győri fiainak állítandó emlékmű elgondolása a következő: a centrumban elhelyezett szentistváni magyar *szentkorona*, a magyar nemzet önállóságának és függetlenségének szimbóluma körül a négy égtáj felé irányuló *szarkofágokból* indul ki a hősök kútja felépítése.

A gracilis vonalú, sugárzó fényű arany-gloriolával körülövezett és párnán nyugvó ékes szentkorona — a négy szarkofág és az oszlopok által körített, valamint a pompás kupolával fedett térségre ünneplés hangulatot hint —, mely térség a *csanakházat* jelképezi, míg az oszlopok által elkülönített szarkofágok az *ellenséges külföldet*, azaz azokat az országokat kívüli nyugvóhelyeket szimbolizálják, ahol hőseink földi maradványai porladoznak.

Az emlékmű méhében elhelyezett tűzaranyozású s lehetőleg színes anyagokból alkotott szentkorona képezi az emlékmű kincses ékszerét.

Az egyes szarkofágokon nyugvó *halott katonák* egyúttal a páratlan önfeláldozással és vitézséggel megvívott küzdelemben résztvevő korosztályokat jelképezik, u. m. a 18 éveseket, a sorkatonákat, a népfelkelőket és az öregeket. A szarkofágokból előtörő *lapos víz-sugarak* azt az erőforrást szimbolizálják, amely hősi halottaink önfeláldozásából fakadt s amelyből nemzetünk a jelenben és a jövőben további fennmaradására hitet és erőt merít. A halott katonák feje fölött *áldozó edények* népvándorláskori motívumokkal és a szarkofágok mindkét oldalán igen markáns kovácsolású *cserlombkoszorúk* nyernek dekoratív elhelyezést, amely emeli az alapelgondolás pietását. A szarkofágokat támasztó fejfaserű, az építmény centruma felé keskenyedő és felfelé ritmikusan emelkedő *oszlopok* tartják a hatalmas *aszurozott kupolát*, amelynek csúcsán a keresztény magyarság szent szimbóluma: az apostoli *kettős kereszt* ragyog.

A szarkofágok mögötti magas oszlopokon a megfelelő égtájak szerint az elszakított országrészeink címerei vannak memento-ként applikálva: északon elvesztettük a *Felvidéket*, keleten *Erdélyt*, nyugaton *Burgenlandot*, délen *Horvát-Szlavoniát*, *Fiúmét*, A rövidebb oszlopokon plasztikus bronzbetűs szavak jelzik az észak, kelet, dél, nyugat főégtájakat. A szarkofágok záródását képező homloklapjain pedig ugyancsak plasztikus felírások mutatják azoknak a *halálmezőknek* neveit, ahol katonáink életükkel áldoztak fajuk ügyének.

Az egyes felírások a következők: *észak*: Lengyelország, Oroszország; *kelet*: Ukrajna, Bukovina, Kis-Ázsia; *dél*: Szerbia, Montenegró, Albánia, Olaszország; *nyugat*: Belgium, Franciaország.

A kupola keleti kiképzése *tendenciózus*. A magyarság keleti származását sohasem titkolta. Népies ornamentikánk tele van keleti mo-

tivumokkal, a zenénk szintén. A nyugatiak sohasem fognak bennünket 100%-ig a nyugati kultúrközösségbe bevenni. Szemükben mindig „keletiek“ maradunk. Se baj! Legalább azok közül első helyen állva — elitestációt képezünk Európában.

A kupola dekorációjának témája a *magyar mithologia* köréből van véve: a csodaszarvast üldöző Hunor és Magor, Enese álma, Csaba vezér útja stb. A mese illusztrációszerűen felfogott és kitűnő technikával kovácsolt, azsurosan megoldott kupola paláston finom rajzi alakban látható az alakok lábai alatt: a virágos mező, háttérben az erdő, hegyek — míg a kupola felső részét a *csillagos magyar ég* zárja le. Az anyag dimenziók változata, itt igen hatásos ellentétet vált ki az ornamentális és a figurális részek között. A kupola alsó szegélyezését képező abroncson elhelyezendő az egyes jelenetekre vonatkozó ősmagyar *róvásírású* szöveg élénken demonstrálná, hogy az ősmagyar-ságnak már bejövetelekor volt kultúrája. A szöveg tartalma vonatkozó Arany, Petőfi stb. citátumok volnának.

Ugyancsak a kupola négy oldalán kihasított *timpanonok*-ban szimbolikus ábrázolásban váltakoznának a magyar lelkületet jellemző: hazafiság, hit, áldozatkészség és szabadság markáns emblémái. A kupola alatt a négy tartó oszlopot összeköti egy-egy *stilusos rács*, hogy finom átmenetet képezzen a mozgalmas kupola és a merev vonalú építészeti rész között. A kupola belsejéből alálóg az aranyozott *örökmécseslámpa* — ama gondolatnak kidomborítására, hogy az elhalt hőseink példája soha el nem halványuló fényként ragyogjon a későbbi generációk szemében. Ez az öröklámpa gazdag és komoly kidolgozású alakjával magába rejti (akárcsak a szívben) s ha még oly vastag szűrőn is, de áttör a patriotizmus mysteriumának soha ki nem alvó lángja. Eme örökmécseslámpa éjjel-nappal folyton égne.

A szentkorona talpazatából előbugyanó *hármás hullámú vízsugár* megtölti a központi medencét, melyből a fölös víz lépcsőzetes eséssel a lejjebb fekvő négy medencébe fut. Eme hármás hullám és háromlépcsős vízesés, a *magas vízsugarak*, valamint a szarkofágokból előtörő hatalmas *lapos vízsugarak* összjátéka mozgást, elevenséget ad a fenségesen komoly nyugalmú műnek.

* * *

Az emlékmű pregnáns elgondolásában absztrakt módon magába tömöríti a *magyar történelmet*: a magyarságnak hitregébe elmosódó eredetétől a legnagyobb tragédiájáig — Trianonig. A *magyarság hazaszeretetének eszményesítése a műnek ama ábrázolása, hogy a négy égtáj felé a messze külföldön szétszórt s örök álmukat alvó hőseink álmodnak ősi hitről, ősi dicsőségről*, ami a kupola magyar-mithológiai témájában ölt alakot.

Az emlékmű művészi jelentőségének, valamint a mű egyes részletei szimbolikájának kimerítő leírását az összes helybeli iskolák könyvtárak számára megkapnák. Célja, hogy hősök napján az ifjúságot felvonultató pedagógusok a nap jelentőségének ismertetése mellett helyesen magyarázzák meg az emlékmű epikai és művészi oldalát is. Ilyformán nemcsak a hazafiság és az összetartozandóság kultuszát növelnénk nagymértékben az ifjúság fogékony lelkében, ha-

nem egyszersem mind *belopódná szívébe* a nagy kultúrtényező — a művészet megértése is, mert az ifjúság szent áhitatában megtanulna ott látni és olvasni, a művészet absztrakt kifejező eszközeinek jó néhányát. Nem maradna hatás nélkül a törékeny lelkekben az alkotó szellem mellett a mű megtestesítése sem, mert az rendkívüli alakításánál fogva az animálás nemes szellemét is árasztaná.

* * *

Az emlékmű stílusa megválasztásánál szemmel tartottam a kor ízlését, de figyelemmel voltam arra is, hogy az ne legyen csak egy semmit mondó anyaghalmoz, hanem nagyvonalúsága mellett epikus-dekorációs — *igazi mesteri munka*, melyen a zamatos mesterségbeli kivitelnek vetélkedni kell a szép elgondolással. A mű ornamentális és figurális dísze nem volna a konvencionális technikákkal kialakítva, u. m. kőfaragással, bronzöntéssel, hanem az *újszerűség ingerével ható értékes kovácsolással*. A kovácsolás technikája sokkalta nemesebb a felemlítetteknél, mert ennél a dolgok megmintázása után nem lehet a modelt átlagembereknek kiadni végleges anyagba való átvitelre, hanem a tervezőnek magának kell azt anyagba kalapálni, mivel csak ő egyedül tudja átérezni a technika kívánta alakítást. Nem bízhatja munkáját idegen kezekre, mint ahogyan a mai építész és szobrász szokta.

Győr városáé volna az elsőség az országban, hogy ilyen kovácsolt emlékművel büszkélkedjen. Kivitel szempontjából surrogat anyagok kizárásával csak alap — azaz őanyagokat gondolok felhasználni és pedig *tömör haraszi követ és vöröszövet*. Ezek az anyagok teljesen időállóak és nem bomlanak fel.

Néhány számadat a hősök díszkútjához: kőanyag kb. 51 m³ = 15 vagon, vörösrézanyag kb. 22—25 mázsa, teljes magassága = 14—15 méter, alapmérete = 9×9 m., magassága a kupoláig = 6.5 m., a kupola átmérője = 3 m., a kupola magassága = 3 m., a halott katona hossza = 2.5 m., a belső vízmedence átmérője, illetve az oszlopok egymástól való távolsága = 2 m.

* * *

Győr város idegen forgalmának növelésére és a helyi promenirozó publikum szórakoztatására a hősök kútja *színes reflektorokkal ki lenne világítva* szép tavaszi és nyári estéken. Erre a célra a Radóteret átszelő útnak az emlékmű felé eső s 1.60 m. mély falában 3 reflektorkamra (kaverna) nyerne elhelyezést, mely kavernák vasajtókkal lennének elzárhatók. Ilyformán nem kell külön bódékkal megspékelni a szép parkot s reflektorok minden percben üzemképesen volnának kéznél. A víz- és gázcsapot, valamint a villamos kapcsolótáblát szintén ezekben a kavernákban lehet elhelyezni. Míg a két szélső reflektor állandóan váltakozó színeket vetítene a díszkútra — addig a középső fixen állva csak sárgán világítaná meg az amugy is ragyogóra aranyozott kettős keresztet — esetleg az egész kupolát is. Olykor a hősök kútja nyugalomban lévő építészeti és figurális részei, valamint a csobogó, mozgalmas, szétgyöngyöző víz váltakozó színekben való megvilágítása megigéző látványt nyújt, ami a nézőt órákig is képes lekötöni.

Hősök- és halottak-napján pedig a halott katonának feje fölött elhelyezett áldozó edényekbe bevezetett gázcsővezeték csapjain át méteres-másfélméteres *gázláng* eresztendő, ami szintén nem közönséges látvány, mert ezek a hatalmas lángok ismét más, szintén misztikus világításba állítják a markáns plasztikával bíró díszkutat. Azonkívül még említett napokon hőseink iránti kegyeletünknek is impozáns formában teszünk eleget.

A hősök díszkútja értékének és pompájának emelésére még a következő elgondolásom is kivihető volna. A park pázsitjából kb. 1.50 méterre kiemelkedő emlékmű alapjához négy lépcső vezet. A keramit vagy más sötétszínű lapokból kirakott alapot körül lehetne lépcsőtől-lépcsőig szegélyezni 30 cm. magasságú *harashti kőszegélyezéssel*. Ez nemcsak határozott vonalat adna az emlékmű alapzatának, hanem alkalmas volna a *társadalom koszorúinak* felvételére is, mely koszorúk igen szép dekort kölcsönöznének az emlékműnek. Elférne ott 96 kis és 16 nagy koszorú. A koszorúk ugyancsak vörösrézből lesznek masszívan (elpusztíthatatlanul) kovácsolva, fixen odaerősítve és kis felírással tábláskákkal ellátva. Egy-egy nagyobb koszorút, nagyobb testület, intézmény, város, megye, stb., a kisebb koszorúkat pedig családok, magánemberek váltanák meg — különösen előállítási költsége duplája lenne a megváltási összeg. A megváltási összeggel bejönne a lapkirakás, a négy lépcső és a kőszegélyezés költsége. Az összes koszorút előre lehetne megcsinálni, elhelyezni és csak a megváltáskor kerülne a kistáblára a szöveg.

Ha a tervezett hősök díszkútja elkészült — idővel meglehetne az emlékmű körül a győri *Pantheont* valósítani. A szélső virágtáblákba ültetett, gömbalakra nyirt fák közé s vonalba állított harashti kőtálapzatokra lehetne Győr város nagyjainak öntöttbronz mellszobraikat állítani. Felsőrakozhatna ott (talán időrendben) Pálffy Miklós gróf felszabadító, Jedlik Ányos fizikus, Czuczor Gergely író, Lizenmayer Sándor festő, Kovács Pál zszurnaliszta, Fiáth János hajdúkapitány, stb.-ek portréja. A talapzatokon pedig nevek, évszámok és emblémák szemléltető győri kultúrtörténelmet varázsolnának úgy az idegen, mint bennszülött szemé elé. A szép portré galériát a tér másik oldalán, a Kioszk mögött szimmetrikusan folytatni lehetne. Nem utópia ez s csak a város minden évi költségvetésébe 1—2 portré árát kellene beállítani s a gyorsan muló évek egy-kettőre összegyűjtenék jeleseink emlékét — azoknak, kik Győr városa büszkeségét képezik s kiknek a város még mindig nem róta le háláját. Különösen akkor kerülne hamar nyélbe a dolog, ha Győr gyárüzemei, pénzintézetei és gazdag magánemberei is sietnének a város segítségére s csak ez egyetlen esetben vállalnák egyszer a *mecenás* szerepét s egy-egy portré megvalósításával Győr kultúrtörténelmével forrasztanák össze nevüket. Másutt megtörtént már ilyen csoda.

Győr, 1937 július hó.

Schjma Bandi

iparművész,
aranykoszorus mester.

BAROSS-NYOMDA :
UZSALY ÉS KONCZ
GYÖR, ANDRÁSSY-ÚT 24.
